László Barkóczi, András Mócsy, *Die römischen Inschriften Ungarns. 2. Lieferung — Salla, Mogentiana, Mursella, Brigetio* (RIU II), Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972. Cuprinde 358 p. de text in 16°, 211 fotografii și trei hărți.

La patru ani de la apariția primului volum de inscripții latine ale Ungariei, L. Barkóczi și A. Mócsy ne pun la dispoziție un nou volum, care cuprinde 350 de inscripții din teritoriul municipiilor Salla, Mogentiana, Mursella, coincizînd în mare cu actualele comitate Zala și Veszprém, și din municipiul și castrul de legiune Brigetio. Scurte, dar profunde observații asupra zonei cercetate și asupra caracteristicilor generale ale pieselor epigrafice se fac în introducerile de la p. 13—19 și 89—92. Puține inscripții au un caracter oficial, puține prezintă un interes pentru viața municipală sau pentru religie. Deosebit de bogat este, în schimb, materialul onomastic. Pe de altă parte, deoarece un mare număr de piese nu au fost executate în ateliere specializate, iar inscripțiile lor au fost adesea zgîriate de persoane care știau cît de cît carte, se întîlnesc forme de latină vulgară și pot fi, în același timp, trase concluzii despre gradul de romanizare a populației.

În ce privește forma de prezentare a inscripțiilor, cei doi autori au păstrat consecvent principiile aplicate în primul volum. Ei trebuie să fie lăudați că în comentarii au folosit o limbă de circulație și n-au pus colegilor lor din alte țări probleme dificile și inutile. Scurte observații asupra pieselor și bibliografia sînt trecute pe pagina de stînga, în timp ce în dreapta aflăm desenele inscripțiilor sau reproducerea textului din CIL, dacă ele fuseseră publicate aici și s-au pierdut între timp. Fotografiile, aparținînd aproape tuturor pieselor păstrate, au fost trecute la sfîrșit. Este fără îndoială preferabil să răsfoiești pentru a găsi o fotografie reprodusă pe hîrtie cretată, decît să se afle, așa cum ar fi ideal, lîngă comentar, dar prost reprodusă pe o hîrtie de calitate inferioară. Merită a fi apreciat și efortul de a oferi un desen cît mai exact al inscripției, dar s-ar fi cuvenit să se delimiteze printr-o linie cîmpul inscripției.

Principala obiecție privește modul de redare a textelor. În precuvîntare (p. 7) ni se spune că „die freundliche Kritik einiger Kollegen (insbesondere die vom H. Lieb, L. Petersen, H. G. Pflaum und J. Šašel) hat uns veranlasst, von den Grundsätzen der 1. Lieferung in einer Hinsicht abzuweichen. Die Texte werden fortan nicht nur ausnahmsweise aufgelöst". Citind volumul, ne dăm însă seama că puține dintre textele inscripțiilor au fost dezvoltate. Trebuie spus că editorii unui corpus na-

ţional nu au astăzi de înfruntat greutăţile pe care le avuseseră editorii CIL-ului, astfel încît un comentariu oricît de concis, dar complet, în care să fie cuprinsă şi lectura dezvoltată a inscripţiei, este o cerinţă legitimă. Nu ne gîndim aici neapărat la neepigrafişti, deşi ar trebui să ţinem seamă şi de aceştia. Lectura este adesea o problemă de interpretare şi am dori să ştim la ce soluţii au ajuns autorii în cazul unor texte dificile. Or, sumarele indicaţii pe care le întîlnim uneori sau bibliografia citată nu pot suplini această lipsă. Mai trebuie să ne gîndim la faptul că lectura oferită de autori pentru piesele inedite ar trebui să fie preluata în *Année Épigraphique* şi că pe baza textelor dezvoltate se va face indicele general al RIU. Fiindcă veni vorba de indice, nu ar fi fost rău să fi existat cîte unul la sfîrşitul fiecărui volum. Prin aceasta munca autorilor ar fi mai uşor şi în mai mare măsură utilizată.

În continuare cîteva sugestii de lectură: Nr. 306 — judecînd după fig. XVII, nu s-ar părea că după DN ar fi existat pe piatră numele, ulterior martelat, al vreunui împărat. Şi, din întreaga titulatură a împăratului să fi rămas numai *p(ater) p(atriae)?* Mi se pare mai degrabă că PP reprezintă iniţialele *nomen*-ului şi *cognomen*-ului dedicantului care a săvîrşit cu modestie, în intimitate, un act de loialitate faţă de împărat. Nr. 312 — în r. 5—6 în loc de *misso / m(issione) h(onesta)* aş citi *miss(us) (h)o(nesta) / m(issione)*, unde *onesta* este pronunţia vulgară. Nr. 382 — pe partea dreaptă a altarului cele trei rînduri BARBAIO / ... ECVL / .... pot fi citite *Barbaro / [et R]egul[o / cos.]*, ceea ce ar data piesa în 157. Nr 504 — propun lectura: ... *mun[ic(ipii) / B]rig(etionensium), a mi[li/t]i(i)s, qui e[is? / a]t templum / a fundame[n/t]is extru[end(um) / ..... solvit?]*. Nr. 533 — r. 4—5 pare a fi *vico Caian(i)*. Nr. 597 — primul dedicant se numeşte *Tit(ius) Quintus* (v. nr. 586).

IOAN PISO